

УДК: 329.14(497.11)“20“
Примљено: 7. јула 2010.
Прихваћено: 30. августа 2010.
Оригинални научни рад

Српска политичка мисао
број 3/2010.
год. 17. vol. 29.
стр. 215-230.

Дубравка Стајић

Институт за политичке студије, Београд

ОСНИВАЊЕ СОЦИЈАЛДЕМОКРАТСКЕ ПАРТИЈЕ СРБИЈЕ НА КРАЈУ ПРОЦЕСА ПРИВАТИЗАЦИЈЕ*

Сажетак

Аутор врши анализу, научну евалуацију и могуће прогнозе улоге и места у друштву и у политичком животу Социјалдемократске партије Србије, основане децембра 2009. године у Београду. Транзиција у Србији је, упркос упозорењима бројних стручњака, спроведена по високој цени деиндустријализације, високе и трајне незапослености, сиромаштва. највећу цену платили су индустријски радници. Приватизација спроведена по моделу Закона о приватизацији није омогућила један од стратешких циљева привреде: јак домаћи сектор малих и средњих предузећа (МСП), већ је створена зависна привреда са монополом мултинационалних компанија. Извоз је стагнирао и због деловања светске економске кризе, те се задуженост земље после 2008. године драстично повећава. У таквим околностима основана је нова, Социјалдемократска партија Србије, чије програмске документе усвојене на оснивачком конгресу аутор овде анализира и оцењује.

Кључне речи: транзиција, деиндустријализација, Социјалдемократска партија Србије, незапосленост, светска економска криза

*) Рад је настао у оквиру научног пројекта „Друштвене и политичке претпоставке изградње демократских институција у Србији“ (149057 Д) који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

УВОД

Оснивачки конгрес Социјалдемократске партије Србије одржан је 12. 12. 2009. године у Београду. Овај догађај тада није привукао велику медијску пажњу, што се може схватити у контексту садашње економске, социјалне, политичке и опште друштвене кризе, али и засићеношћу грађана постојањем бројних претходних странака са социјалдемократским називом, које нису оставиле значајнијег трага у протекле две деценије. Криза вредности утиче и на кризу поверења грађана у институције, па и у искрене намере да се политички артикулишу вредности социјалне правде и интереси оних који живе од свога рада. У току протеклих двадесет година настало је више оваквих политичких странака које су се декларисале као социјалдемократске: Лига социјалдемократа Војводине основана је 1990. године, за њом Социјалдемократска партија Момчила Трајковића 1992. године (отцепљењем од СПС), Социјалдемократска унија настала је 1996. године одвајањем једног дела чланства Грађанског савеза, Вук Обрадовић је основао Социјалдемократију 1997. године. Карактеристика ових странака је да нису придобиле шире чланство, настајале су процесом дељења или одвајања од матичне странке, што им није давало легитимитет аутентичности. Објективно, највећа препрека развијању политичке партије са оваквим програмом је велико сиромаштво становништва, привреде и државе, у коме нема могућности да се врши прерасподела богатства, нити држава има средстава за вршење различитих социјалних функција. Постоји још један разлог који је настао у домаћој политичкој пракси, а то је одступање Социјалистичке партије Србије од изворног програма и тиме дезавуисање идеје левнице на дужи рок у самој Србији. Процес глобализације, са премоћном неолибералном идеологијом не би успео да политички и теоријски победи у Србији, да је постојала довољно конзистентна политичка снага која би се и практични борила за свет рада. Манипулативни однос СПС према сопственом програму, према грађанима, синдикатима и свима који су озбиљно схватили вишестраначки политички систем и суштину социјалног дијалога, створио је отпор према идеји левнице. Идеолошки сукоби и негирање антифашистичке улоге југословенске и српске левнице пре и у току Другог светског рата удаљили су младе генерације од ове идеје.

Национално-државна проблематика представљале су приоритетно питање за бираче и основни тест успешности политичких странака у Србији током 90-тих и после 2000. године. Тек масовна незапосленост среће пажњу на економска и социјална питања. О

сложеним питањима политичког и државног легитимитета писали су Владан Станковић¹⁾, Жарко Обрадовић²⁾, Иљаз Османлић³⁾, Драган Ж. Марковић⁴⁾, посебно о корпусу проблема везаних за политичке странке писали су млађи аутори у часопису Српска политичка мисао, Владан Станковић,⁵⁾ „Идеологије: од социолошке анализе до политичке праксе“, и Дијана Вукомановић, „Зашто (ни) су либерали – Г17плус и ЛДП?“⁶⁾ Заоштрена национална и социјална питања ствараће конфликте и убудуће, што представља изазов за политикологе и правнике да се фокусирају на расправе о теоријским, идеолошким и практичким претпоставкама и разрешењима ових односа. Свакако да појава сваког новог политичког субјекта на тако сложеној, политички недовољно уређеној и високо нетолерантној средини, отвара нова питања о конфигурацији политичких односа у даљој перспективи политичког живота Србије.

Транзиција је у земљама Источне Европе, упркос добронамерним саветима стручњака упућеним њиховим политичким елитама и синдикатима, нанела знатне штете, кроз урушавање домаће привреде, високу незапосленост, слабљење домаће валуте и свеукупну ретроградност друштвених процеса, уместо очекиване (обећања су давана од стране западних економских експерата, функционера Светске банке за развој и Међународног монетарног фонда). Србија је због статуса изоловане и блокиране привреде и бомбардовања 1999. године, веома касно започела са тим процесом. Боло је довољно времена да се сагледају и процене најтеже последице једностране примене неолибералног модела приватизације, као што је дезиндустријализација читавих области и последично мигрирање становништва.

Сиромаштво и незапосленост су довели до идентичних последица као и у претходним земљама: до социјалних проблема (насиље у породици) и професионалног криминала, те брутализације свих друштвених односа у односима према болесним старим

- 1) Владан Станковић, „Интеграционо поље политичког легитимитета – пример Србије“, *Политичка ревија*, 2/2010, ИПС, Београд, стр. 103-119.
- 2) Жарко Обрадовић, „Србија- држава социјалне правде (уставна начела и пракса)“, *Политичка ревија*, 1/2008, ИПС, Београд, стр. 205-222.
- 3) Иљаз Османлић, „Држава“, *Политичка ревија*, 1/2010. ИПС, Београд, стр. 115-129.
- 4) Драган Ж. Марковић, „Перспективе демократизације отуђене политичке власти“, *Политичка ревија*, 1/2010, ИПС, Београд, стр. 131-145.
- 5) Владан Станковић, „Идеологија: од социолошке анализе до политичке праксе“, *Српска политичка мисао*, 1/2009, ИПС, Београд, стр. 99-116.
- 6) Дијана Вукомановић, „Зашто (ни)су либерали – Г17плус и ЛДП?“, *Српска политичка мисао*, 2/2010, ИПС, Београд, стр. 335-361.

и немоћним лицима. злоупотребе у процесу приватизације довеле су до незадовољства, штрајкова оштећених радника, и некада запослених у бившим друштвеним предузећима, па и самоосакаћења, као крајњег израза неповерења у државне институције, очаја и безнађа. Рад у приватизованом предузећима није и гаранција за исплату зараде, јер се запосленима месецима не исплаћују зараде, непостојање минималних мера обезбеђења на опасним пословима (подаци за грађевинску индустрију у 2009. години: 40 погинулих на градилиштима, око 1000 радника са тешким повредама, 25000 радника задобило лакше повреде).⁷⁾ Ово су неки од показатеља капитализма који је настао у Србији у протеклој деценији. Свеукупна привредна и друштвена криза, удружена са ефектима светске економске кризе, довела је до опадања интересовања грађана за унутарстраначка питања, однос програма и његове примене у пракси, активизам и улогу младих генерација у политичким странкама узетим појединачно. Апатија је израз неповерења да политичке партије могу да промене садашње економско стање, уведу рад у законодавство и правосуђе, тиме поставе темељ правне државе у којој ће грађани моћи да остварују своја права. немогућност остваривања уставом утврђеног права на рађе један од значајних мотива одустајања грађана од сваког вида политичке активности, укључујући ту и изборну апстиненцију.

Из наведених разлога новог Социјалдемократској партији Србије биће тешко да се профилише и легитимише пред грађанима као странка социјалне правде. Док становништво убрзано стари, а млади се убрзано исељавају из земље, оснивање странке која се по природи своје оријентације заснивана активизма младих чланова, представља изазов за њу и за друге актере на политичкој сцени.

ПРОГРАМСКИ ЦИЉЕВИ И СРЕДСТВА ДЕЛОВАЊА СДП

На оснивачком конгресу Социјалдемократске партије Србије (СДП) усвојена су два основна политичка конститутивна документа партије, као основ њеног легалног и легитимног деловања: Статут који има 88 чланова и Програма, који се састоји од првог поглавља са шест делова, програмских начела и Социјалне повеље СДП. Програмски документи одштампани су као јединствена

7) Види: Ekonom: east magazin, 524,24.06.201, Војислав Стевановић, „Црна статистика“, стр. 54-55.

публикација, и овде ће бити навођени по редоследу у тој публикацији.

Статут је оперативни документ, који представља организациону структуру партије, као операционализацију основних политичких начела садржаних у партијском програму. статус утврђује органе странке, њихов хијерархијски однос узајамно, однос тих органа и партије према другим политичким партијама у земљи и иностранству, посебно према партијама исте идеолошке оријентације. Однос према социјалдемократским партијама западног Балкана односно бившим југословенским републикама је специфичан. Наиме, ове партије имале су тежак задатак да, иако изворна идеја почива на интернационализму, помире идеју социјалне правде са државотворном идејом. У пракси су зато често доживљавале изборне поразе или неочекивани пад популарности – то је показала политичка пракса у Хрватској, Босни и Херцеговини, Црној Гори, у прошлој деценији и у Словенији. Тржишна привреда је морала да добије противтежу у идеји социјалне правде, али када је идеју социјално правичне тржишне привреде требало спровести у пракси, показивало се да је то могућност богатих друштава, а не државица које су тек изашле из ратних разарања, бомбардовања и смањења производње као последице транзиције. Неолиберални модел приватизације није понудио визију новог друштва – како развијати природне и људске ресурсе, како ускладити бројне нове надлежности са идејом јевтиније државе, како развијати образовање, науку и културу. Зато је тест демократичности и социјалне правде за партије које себе дефинишу као социјалдемократске, веома тежак, јер циљеви за које су гласали гласачи у земљама Европске Уније у условима благостања и високог технолошког развоја, ове странке покушавају да остваре у условима сиромаштва. Можда је и у томе одговор на питање зашто су поједини одељци програма СДП испуњени емоцијама, које избијају из текста – због двадесет година поремећеног друштва, поремећених друштвених односа у породици, у радној средини, на јавном месту, у медијима. Снажне емоције пратиле су и сам рад оснивачког конгреса СДП.

Принцип солидарности као изворно начело социјалдемократије заузео је високу позицију у статуту СДП, јер већ у одредбама о обавезама и правима члана, у чл. 98. статута се наводи: члан може слободно да изражава мишљења у оквиру странке, да даје предлоге, покреће иницијативе у складу са програмом и Статутом и учествује у остваривању политике партије, има активно и пасивно право гласа унутар партије, право да тражи и добије тумачење статута од стране Статутарне комисије. Посебно је наведено *право*

члана да добије помоћ партије, у складу са њеним могућностима. Ово је јединствено право, као израз принципа солидарности, које није садржано у програмима нити другим актима политичких партија у Србији. Свакако да је повезаност члана који није препуштен сам себи, са партијом која га не препушта тржишној и другој стихији, чвршћа него у другачијим странкама. С друге стране, пракса је показала да је врло чврста повезаност и зависност руководства готово свих странака од моћних бизнисмена који финансирају поједине страначке активности (предизборну кампању), док су обични чланови који не могу да уложе материјална средства у рад политичке партије истовремено и без већег утицаја на стратегију и политичке одлуке партије којој припадају. Ова одредба је истовремено и показатељ *сиромаштва становништва Србије*, у којој се човек осећа немоћан, као отуђено биће, лишено свих права и људског дигнитета. Чак и као формална одредба, садржана у Статуту СДП, она враћа дигнитет појединцу. Потребне милиона људи у Србији су далеко веће од онога што је тржишна привреда у стању да им понуди, али постоје и нематеријалне потребе, као што је *потреба за уважавањем*.

Историјски пораз социјализма отежава напор социјалдемократских партија за редефинисањем партија левнице, саме идеје социјалне правде која не оспорава тржиште, те у том смислу у самом Програму СДП постоје реченице готово извињавајуће, да СДП не негира нужност деловања тржишних законитости. Члан СДП има бројне обавезе: да поштује програмска начела и статут странке, да учествује у различитим њеним активностима да изражава јавно своја уверења, придобија нове чланове и симпатизере, да плаћа чланарину. Предвиђена је санкција за нелојалност члана (припадност двома политичким партијама), предвиђају се и награде и признања. ово је такође позитиван изузетак, јер друштво у целини, уже друштвене групе и посебно центри политичке моћи првенствено су оријентисани *репресивно* (кажњавајући) док се награде не додељују ни када су предвиђене законом (добар пример су јубиларне награде за одређени број година стажа запослених, предвиђене ранијим Законом о раду). Статут признаје статус мањине у партијским расправама и доношењу одлука (чл. 11), кроз право да мањинско мишљење буде признато као легитиман начин рада.

Структура органа СДП је веома разуђена, што у практичном смислу отвара низ питања: хијерархијска и линеарна повезаност захтевају стварање унутрашњег партијског апарата, то отвара пут бирократизацији партије и доводи у питање непосредну демократију, као изворну вољу чланства. у таквим условима се поставља

питања могућности утицаја обичних чланова на рад партије. Тако Главни одбор СДП у коначном саставу ће имати 250 чланова. Разуђеност структуре страначких органа може се сагледати из члана 48. Статута, у коме су таксативно наведени органи СДП: 1) Конгрес; 2) Председник; 3) Главни одбор; 4) Председништво; 5) Потпредседници; 6) председник Извршног одбора; 7) Извршни одбор; 8) Генерални секретар; 9) Пословни директор странке; 10) Интернационални секретар; 11) Политички савет странке; 12) Посланички клуб; 13) Надзорни одбор; 14) Статутарна комисија; 15) Изборни штаб; 16) Форум жена; 17) Форум младих.

Поред наведених, предвиђено је формирање и других страначких тела, као што су одбори за науку, за етничка и питања мањина, за развој малих и средњих предузећа, савет за питања особа са инвалидитетом, савет за људска права и борбу против дискриминације.

Бројност органа СДП и њихова структура отварају политичка, не само организациона и финансијска питања, мада ни ова нису занемарљива. Најпре, да ли је операционализација сваког политичког начела Програма морала да се искаже кроз одређени одбор или савет, или би спајањем функција била добијена конзистентнија структура. Ако се партија залаже за запошљавање и бољи статус младих или пензионера, да и је било неопходно конституисање Форума младих, односно Одбора за питања пензионера (чл. 28). Овако разуђени програмски одбори могли би, у претпостављеној будућности, да постану препознатљиво обележје партије, предност и мотив за привлачење нових чланова. Међутим, недостатак новца у условима актуелног сиромаштва, брзо ће поништити почетни ентузијазам, посебно младих људи. Истовремено, концентрација моћи политике партије ће бити у Београду, и можда у још неколико градова који су успели да трансформишу привреду, те ће могућности за рад територијалних и програмских одбора бити веће. Према мојој процени, најтеже ће бити проналажење равнотеже између жеља и интереса појединих групација чланова, које су легитимне и ослањају се на вредности социјалдемократије, али су такође и оптерећење у финансијском смислу, и ефикасног деловања партије у реалном политичком тренутку. Круцијална привреда и државна питања, као што је стратегија развоја привреде на средњи (пет година) и други рок (10 година) постављају се пред све политичке партије, без обзира на идејно опредељење. Суштинско је питање ко ствара политику СДП, да ли је то Политички савет који одговара Председништву, и на који се начин узајамно допуњују, а не преклапају у раду највиши органи партије? Сва та питања про-

излазе и из саме садржине Статута. Бројни органи, одбори и савети, допринеће стварању стручног апарата, који ће, по законитости самообнављања бирократије, водити политику партије, или ће бар имати такав утицај какав неће имати већина чланова.

Политички програм Социјалдемократске партије садржи њене базичне вредности, циљеве које је поставила и средства – методе рада. Основна начела су критички став према неолибералном капитализму, социјални дијалог три социјална партнера, друштвена солидарност као општи услов за утемељење социјалне државе.

На почетку Политичког програма СДП садржан је један општи осврт на карактеристике друштва у којем живимо у протекле две деценије. Након констатације да је Србија дочекала крај 20. века као недовршена држава, износи се следеће: „одабран је пут ауторитарног политичког поретка и манипулисања национализмом као основним инструментом владања, који је био ослоњен на нерепорисану друштвену привреду, а ратни сукоби који су се одиграли на подручју бивше Југославије одвели су земљу у безнађе и суноврат обележен људским жртвама, огромном материјалним разарањима и губицима, великим бројем избеглих и интерно расељених људи, суспендовањем суверених права на територији Косова и Метохије и оживљавањем многих друштвених антагонизама, за које се веровало да су превазиђени, тако да је демократске промене 2000. Србија заиста дочекала као недовршена држава и друштво“.⁸⁾ „Свет 21. века у великој мери постаје мултиполаран, са јасно уочљивом, растућом улогом тржишта трећег света. у политичкој теорији и пракси чак и највећих и најразвијенијих привреда света поново се прихватају идеје државног интервенционализма и социјалне регулације тржишне привреде са измењеном и ојачаном улогом државе у сфери привређивања и социјалне регулације. остварење тих идеја и програма треба да води социјалној сигурности и великом броју обезбеђених јавних служби, које полазећи од једнакости и равноправности, солидарности и друштвених слобода људи, треба да буду доступне свима. (...) Велика економска криза потврдила је, међутим, да капитализам, без државног интервенционизма, не може да буде самоодржив и саморегулаторан друштвено-економски поредак (...) Србија промене у свету и светску економску кризу не дочекује спремно“.⁹⁾

СДП је дефинисао свој програмски став о Србији у периоду кризе на следећи начин: „Одговор на кризу такође не представља

8) Програмски документи, стр. 34.

9) *Политички документи*, op. cit., стр. 34-35.

ни распродаја националних богатстава и ресурса, брзе и олако извршене приватизације, наметање давно прошлих и превазиђених идеолошких тема и подала, или неодговорно скривање корупције, нерада, неефикасности, личних интереса и неспособности политика иза демагошких парола¹⁰⁾.

Ови критички ставови упућени су чланству, али су усмерени и ка најширој политичкој јавности, у којој СДП жели да оствари свој политички идентитет. Велики изазов за нову партију је велика идеја која је у недавној историјској пракси злоупотребљена у личне, или ситногрупне интересе. Једно од питања које ће се тек постављати у пракси је обезбеђење новца за рад странке, расподела средстава унутар њених органа, што све може дезавуисати добре почетне односе. Такође, питање односа унутар странке и одговорности у случају доласка на власт, релевантна су како у политичком, тако и вредносно-идејном смислу. Политиколог Зоран Стојиљковић упозорава да је „општа болест“ српских политичких странака ауторитаран начин одлучивања унутар странке: „Ауторитарно одлучивање у најужем кругу партијског руководства и у посланичком клубу, показују недостатак демократије унутар странке, као и немоћ грађана да утичу на битне процесе у друштву“¹¹⁾. Да ли ће унутрашњи механизми демократског одлучивања помоћи СДП да избегне ове замке, показаће тек њено практично деловање.

У социолошком смислу, настајање нове политичке партије отвара питање њених присталица, односно које друштвене групе – млади, радници, незапослени, пензионери, неке друге групе – прихватају овај програм као политичку операционализацију својих проблема и решавања тих проблема. Глобализација је општи назив за кризу капитализма, кризу идеја и кризу хуманитета. Модел државе благостања одавно је дерогиран економским притиском ефикасности, прерасподелом тржишта радне снаге на азијски континент, права из рада као људска права угрожена су великим миграцијама и емиграцијом са других континената у Европу и конкуренцијом јевтине радне снаге. На светском плану врши се поларизација на веома богату мањину, и све шири круг осиромашеног становништва. Средство те светске прерасподеле богатства била су светска финансијска тржишта и тржишта некретнина, која су својим сломом генералисала почетак светске економске кризе 2008. године. Зато је идеја о обнови социјалдемократије актуелна и модерна, а заједнички социјални именитељ је топљење и нестаја-

10) Оп. cit, стр. 35.

11) Зоран Стојиљковић, *Политика*, 20.07.2010. стр. 16.

ње средње класе, која је била историјски носилац идеја модернизације и друштва науке и знања.

Средња класа у друштвима тржишне привреде отворила је и проблематизовала питања мањина, етничких и других (лица са посебним потребама), питања статуса жена, младих, али и старих. Глобализација није само надмоћ капитала, она све отворено показује као насиље капитала. Но политички реалитет намеће да СДП одреди своје виђење спољне политике спрам реалних односа снага, залажући се за мир у региону и стварању услова за сарадњу са свим великим силама: „Неће бити ништа од европских интеграција Србије, добрих односа са Руском Федерацијом, САД и јачања регионалне улоге Србије уколико се држава једно време не посвети себи, односно ако не буде била у могућности да време, енергију и ресурсе усмери ка решавању економске и социјалне кризе и ка изградњи стабилних, функционалних и јефтиних институција“.¹²⁾

У Програму се инсистира на значају људских ресурса, на квалитетима људи који обављају јавне функције, као и запослених у државним установама: „Огромна енергија која се расипа на негативизам и непродуктивну критику треба да се каналише у позитивну промену којој сваки грађанин Србије може да допринесе својим залагањем. На том пољу улога политичких странака и њихових програма је од суштинске важности“.¹³⁾

Сем принципа социјалне правде, редистрибуције прихода кроз систем прогресивног опозивања прихода и имовине, битна питања јавног друштвеног живота која су предмет програма СДП су међународни положај Србије: „У мултиполарном неконфликтном свету у којем доминирају економске и енергетске теме, Србија има суштински интерес да буде стабилно друштво и стабилан привредни систем који ће допринети регионалној стабилности, а тиме и афирмацији и задовољењу сопствених интереса и потреба.“¹⁴⁾ Себе као социјалдемократску партију види као ону снагу која „може да гарантује постојање правног поретка и принципа који узимају у обзир интересе свих грађана и омогућавају друштвену интеграцију, а тиме и превазилажење антагонизма који би у малим друштвима били опасни и суштински утицали на сам опстанак заједнице“.¹⁵⁾

12) *Политички документи*, стр. 37.

13) *Политички документи*, стр. 37.

14) *Op cit.*, стр. 36.

15) *Op cit.*, стр. 38.

Осим антифашистичке и антиекстремистичке оријентације, СДП се залаже за регионализацију и децентрализацију, али као инструмент контроле предлаже се увођење контроле задуживања јединица локалне самоуправе. Посебно се истиче безбедносна улога јединица локалне самоуправе у борби против криминалитета у Србији.

Захтев за поштравањем кривичног законодавства, генералне и специјалне превенције захтева подробније размишљање, како о мотивима писца Програма, тако и последицама евентуалне примене ових предлога. Овај политички програм настао је на крају процеса приватизације и реално представља слику Србије: осиромашене, са масом незапослених људи, високоорганизованим професионалним криминалом.... Штавише, читав одељак у програму носи назив „Безбедан живот у Србији, борба против криминала и корупције“, у овом делу програма инсистира се на „поштовању казни за сва кривична дела“. ¹⁶⁾ Кумулативно деловање транзиционе незапослености, сиромаштва, опадања привредне активности, слома моралног система вредности а непостојања грађанског морала, криминал је постао делатност која се исплати. Србија је постала небезбедна за своје грађане, што се види у даљем тексту у којем се посебно наводи угроженост деце: због насиља у породици и школи, помиње се и дечија порнографија. Свакако да слабост и недорешеност државе јесте један од узрока овако тешког стања, али за партију која себе види као носиоца модернизације друштва ту настаје проблем: како помирити принцип непосредне демократије са поштравањем казнене политике, што даље јача апарат репресије, представља терет за грађане у облику повећаних пореза и јача ауторитарне снаге у друштву. Идеја о социјалној правди подразумева толеранцију, смањивање контроле и јачање поверења грађана у друштву као носиоца важних функција за живот грађана.

Најобимнији део програма чини текст о *социјалној тржишној привреди*. Овај део је стручно коректно написан, са познавањем теоријске литературе и страних искустава. Међутим, уколико су ове идеје примењиве у суженом обиму у Европској Унији, могућност њихове примене се заострава постављају у осиромашеној и социјалној поларизованој Србији. Поменули смо да су потребе грађана надмашиле сваку могућност привреде и државе. Програм зато садржи класичне предлоге, који представљају нужно, временски ограничено решење као што су *јавни радови* (масовни и локални, подједнако), као средство борбе против дуготрајне незапослености. Социјална солидарност примењена је кроз порески систем

16) *Политички документи*, стр. 45.

кроз прогресивно опорезивање непокретности које не служе производњи. Тражећи модел одрживог развоја, СДП се залаже да приреда не буде оптерећена повећањем ни општег ни посебног ПДВ.

Програм настоји да обухвати све јавне делатности, усмерене ка задовољењу јавног интереса и добробити грађана, те су посебно обрађени проблеми државне управе, породице, здравства, образовања, енергетике, одрживог развоја животне средине.

Овде није потребно таксативно наводити четрнаест битних питања на којима инсистира програм СДП у циљу обезбеђивања радних места и социјалне сигурности. Партија се посебно изјаснила у корист решавања бројне дискриминисане групације грађана, а то су подстанари. Стране од 62 до 69. програма су посвећене овом проблему. Програм отвара проблем дезиндустријализације, о коме се није отворено говорило и писало до прошле године. Упркос упозорењима неких научника и стручњака, да је могућа реструктурирација предузећа и спасавање здравих делова предузећа, приватизација је реализована по моделу тендерске продаје, без касније контроле испуњења социјалног програма и других обавеза купца. У стратешком смислу, важан је онај део текста у коме се аутори залажу за енергетику као покретача новог индустријског циклуса у Србији. То је занемарена грана индустрије, која би могла да буде високопрофитабилна, а у коју се није улагало после 2002. године, истиче се у Програму. Истовремено, упозорава се на брзи раст задуживања Србије, тако да у 2010. „достигне 50% укупног извоза робе и услуга, а сматра се да је овај однос са становишта одрживост дуга на граници 25%.“¹⁷⁾

Отворена су питања капитализације пензијских и здравствених фондова, како би се заштитио минимални стандард грађана посебно старе популације. Програм СДП исказује вољу, жеље и активизам једног броја људи у Србији који се не мире са тежњама неолибералних, моћних политичко-финансијских монопола, те траже решење за обичног грађанина. Програм је компетентно написан, од стране стручних познавалаца појединих дисциплина (економија, право, и др.) Постоје унутрашње неусаглашености између појединих принципа, и средстава за њихово остваривање. Од стране теоретичара неолибералне доктрине несумњиво би дошла критика да има исувише државе у привредној делатности и јавним делатностима, чинећи их истовремено скупљим и неефикасним. Но то није питање неконзистентности, већ идеолошког опредељења које диктира вредности система на коме се заснива овај

17) *Политички документи*, стр. 18.

програм. Проблематична је друга неконзистентност – у условима великог сиромаштва, очекује се низ обавеза државе према грађанима и социјално угроженим групама, а истовремено се очекује да држава буде јефтинија.

Но, и ови идејно-политички и практични проблеми и недоумице нису спречили лагани раст чланства. Нова партија добија чланове, и по сазнању аутора овог текста, у неким општинским одборима у Београду преко 40% чине жене. То је добар знак да су грађани препознали политичку организацију која жели да заступа њихове интересе. Овде се треба подсетити и на право члана на помоћ, санкционисано чл. 8. Статута. Постоји и политички одговор на појаву ове странке. У посредном смислу, новелирање Програма Социјалистичке партије Србије, којом се она представља као социјално демократска партија, а које ће бити званично усвојено на конгресу партије у децембру 2010. године, јесте одговор партије – конкурента на политичкој левици. У практичном смислу, партију чекају различите недоумице и замке: прва лоша могућност је да, захваљујући угледу и личном утицају њеног председника, сада министра за рад и социјалну политику, Социјалдемократска партија Србије постане лидерска партија, каквих већ има много на српској политичкој сцени, а то би дезавуисало идеју социјалдемократије.

Да ли ће нова социјалдемократска партија умети мудро да избегне слабости претходних странака са тим називом, показаће пракса. Посебно озбиљна питања отвориће се уколико се коалицијом у коју је ступила током пролећа 2010. године добије довољан број гласова да добије посланичке мандате у републичкој Скупштини. Тада ће се на прави начин показати да ли постоје везани мандати, како функционише посланички клуб, да ли је могуће изношење појединачног посланичког питања, независно од инструкција најужег руководства партије. То би доиста била новина у политичком животу Србије, схватање демократије као одговорности према грађанима.

ЗАКЉУЧАК

У чланку је дата анализа и једно могуће виђење програмских докумената Социјалдемократске партије Србије. Програм су саставили стручњаци из одређених области (право, економија, екологија, низ других), и у њему се осећа свежина идеја које доносе млади људи. Неки предлози и идеје нужно ће се мењати, јер ће то наметнути пракса. Овде бих подсетила да у идеји реиндустријали-

зације препознајем и своју критику приватизације, коју износим у разним тестовима већ пуних шест година. Но ту треба бити селективан и врло реалан. Примера ради, Светска трговинска организација (СТО) одобрила је преференцијалне у производњи готових текстилних производа у проценту од 80% Кини, 15% свим осталим произвођачима у свету и 5% произвођачима високе моде (луксузни производи). Зато ова индустријска грана не може да буде носилац индустријализације и запошљавања у Србији, како се наводи у Програму. Али постоје друге гране, пољопривреда, рударство и металски комплекс, посебно енергетика, којима треба посветити пажњу кроз рад страначких одбора, Политичког савета и стручних појединача.

Могуће је да ће нова политичка партија покренути позитивне промене у друштву које је запало у озбиљну и дубоку кризу.

Dubravka Stajic

**ESTABLISHMENT OF
THE SOCIAL-DEMOCRATIC PARTY OF SERBIA
AT THE END OF TRANSITION PROCESS**

Summary

In the paper author analyzed and evaluated the Social-Democratic Party of Serbia that had been established in December 2009 in Belgrade and attempted to make a prognosis regarding its role and place in society and political life in Serbia. Transition in Serbia, despite the warnings of numerous experts, has been going on paying the high price in the form of de-industrialization, high and permanent unemployment and poverty. The highest price was paid by the labor force in industry. Process of privatization that has been going on by the Law on Privatization has not provided for one of strategic objectives of economy: a strong domestic sector of small and middle-size companies (SMC), but instead it created a dependent economy ruled by a monopoly of multinational companies. In addition, due to the world economic crisis, the export process has stagnated, affecting the rise of the debt of the state in the period after 2008. In such situation, the Social-Democratic Party was established and in the paper the author analyzed and evaluated the program documents (Statutory Acts) that had been adopted on the party establishment congress.

The programme encompasses all important questions of public life, including the reform of courts, local administration, social-market economy, improvement of the system of public health, education, cul-

ture and environment. The programme of SDP also contains some strategic ideas on economic development, including the public works and investments into the sector of energy and agriculture. It also suggests provision of more social help to single parents, unemployed people and old people. The author questioned how the money necessary for all these tasks could be provided without putting additional burden of public debt on the economy and all the citizens and suggested that the party took this issue into consideration, along with the attempt to help the economic growth of the state.

Key Words: transition, de-industrialization, Social-Democratic Party of Serbia, unemployment, world economic crisis

ЛИТЕРАТУРА

- Социјалдемократска партија Србије, Конгрес 12. 12. 2009*, Београд, 2009.
- Марковић, Драган Ж.: „Перспективе демократизације отуђене политичке власти“, *Политичка ревија*, 1/2010, ИПС, Београд, 2010.
- Обрадовић, Жарко: „Србија - држава социјалне правде (уставна начела и пракса)“, *Политичка ревија*, 1/2009, ИПС, Београд, 2009.
- Станковић, Владан: „Идеологија: од социолошке анализе до политичке праксе“, *Српска политичка мисао*, 1/2009, ИПС, Београд, 2009.
- Османлић, Иљаз: „Држава“, *Политичка ревија*, 1/2010, ИПС, Београд, 2010.
- Станковић, Владан: „Интеграционо поље политичког легитимитета - пример Србије“, *Политичка ревија*, 2/2010, ИПС, Београд, 2010.
- Стевановић, Војислав: „Црна статистика“, *Економ: east magazin*, 524, Београд 24.06.2010.
- Вукмановић, Дијана: „Зашто (ни)су либерали – Г17плус и ЛДП?“, *Српска политичка мисао*, 2/2010. ИПС, Београд, 2010.
- Стојиљковић, Зоран: *Политика*, 20. 07. 2010. Београд.

